

Grendel Lajos

Bukott angyalok

13.

És mégis, a szabadság iránya inkább a börtön irányával volt azonosítható, de ezt azután fedezte fel, mikor már nős volt, mikor Petra hasa egyre gömbölyűbbé vált. Lőrinc nehezen ismerte be, hogy fogságba esett, persze a szó átvitt értelmében. Huszonkét éves volt, Petra tizenkilenc. Hogy örülten szerelmes volt? Akkor azt hitte, hogy igen. Most már kevésbé. De az akkor és a most között is bizonytalan az időfaktor. Mert az akkor is relatív, meg a most is relatív, ha azt mondjuk, húsz évvel előbbre tesszük, mondjuk 2020-ban vagy 2030-ban. „2020-ban mit fogok csinálni? Fogalmam sincs róla. Már lehet, hogy nem is leszek életben. De ha mondjuk élni fogok, 2020-ban akkor a *most* is *akkor* lesz. Hát mi értelme van az egésznek – dűnnyögte. – Öreg leszek, úgyhogy mindegy, hogy hajdanában szerelmes voltam vagy nem. A szerelmen is túllép az idő.”

Persze ne legyünk túl okosak vagy túl cinikusak: szerelmes volt, és baszta. Huszonkét évesen az ember szerelmes, ha pedig nem, akkor valami baj van vele. Petra is szerelmes volt – legalábbis azt hitte. A gyerek váratlanul jött, mondhatni, derült égből villámcsapásként. Petra jelentette be a harmadik hónap elején. Lőrinc néhány napig meg volt róla győződve, hogy Petra elveteti a gyereket. Hiszen a XX. században mi sem egyszerűbb. De Petra, az isten tudja miért, meggondolta magát.

- Nem lenne helyes, ha elvetetném – mondta. – A szüleim nem bocsátanak meg.
- Szóval a szüleid... Szóval te nem is akarod – mondta Lőrinc.
- Az a helyzet, hogy én is akarom.
- Tizenkilenc évesen anyának lenni.
- Jó. Én felnevelem lányanyaként is – közölte Petra olyan meggyőződéssel, hogy végül is levette a lábáról Lőrincet.

Ő igen, mondta Lőrinc elgondolkodva, huszonkét évesen a dolgok fehérek vagy feketék, nincsen árnyalatuk, és tizenkilenc évesen duplán. Az árnyalatok csak később alakulnak ki: a zöld, a kék, a lila... Elvette feleségül, még mielőtt megszülte volna a gyereket, a Palit. Azt is ő javasolta. Pali, mondta, a nagyapja volt Pali, a háborúban esett el, mint oly sokan. Lőrinc rábólintott, bár sosem szerette a Pali nevet. Már ekkor is idegen volt a számára? Nem. Ez ellen határozottan tiltakozna. Csak nem szeretett neveken gondolkodni: Lajos, Béla, Gyuri vagy Pali – egyre ment. A nevek, ha úgy tetszik, nem mondanak semmit. Csak az utóbbi időben változtatta meg a véleményét. A nevek, mondta, meghatározzák a sorsukat, gon-

dolta, de ez merész következtetésekre vezetne, és nem is biztos, hogy igaz. Ha úgy tetszik, a paranoia előszobája.

Elég nehéz szülés volt. De aztán minden rendben ment, körülbelül három évig. Pali óvodás lett, és akkor minden megváltozott, mintha az Isten, aki megbízható volt, egyszerre szeszélyes lett volna és kiszámíthatatlan. Persze Lőrinc nem hitt Istenben, de hitt a sorsban, pontosabban a fátumban, amely könyörtelenebb volt és kiszámíthatóbb. Lőrinc tudta, hogy valami nincs rendben, mert Petra rászó-
kott az italtra, kezdte elhanyagolni Palit. Szórakozott volt, elég gyakran elfelejtett dolgokat, ami Lőrinc számára fontosnak látszott, sőt olykor-olykor hazudott is. Lőrinc már tudta, hogy mi az igazi oka Petra megváltozásának, de sokáig nem akart hinni benne... Nos, a pasas negyvenéves volt, talán negyvenegy, ha tényleg ragaszkodunk a valósághoz. Ez az érzés még meghatározhatatlan volt, de közben autóbalesetben meghalt Öcsi, ez afféle barátja volt Lőrincnek és Petrának is. Nos, ezt sosem fogja elfelejteni! Petra késett a temetéséről, s amikor megjelent, egy középkorú pasassal, minden világossá vált előtte. Ráadásul be volt csípve. Mindenki őt bámulta. Még Öcsiről is majdnem megfeledkeztek. Nem szólt semmit, de mindenki tudta a járásáról, hogy – enyhén szólva – kicsit részeg. Úgy állt meg Lőrinc jobb oldalán, mint aki nem tudja, hogy hány óra van. Olykor-olykor megingott, mintha kő lett volna a cipője alatt vagy jég a lába alatt. Szörnyű kínos volt, mondta Lőrinc, megfogadtam, hogy minél előbb elfelejtem. De hát az ilyesmit nem lehet csak úgy elfelejteni! A pasas, vagy minek nevezze Lőrinc, hátul állt, a legutolsó sorban. Sovány volt, félméteres szakálla volt, barna trikóban állt, és farmernadrág volt rajta – szóval alaposan elütött a gyászoló tömegtől, akin mind fekete nadrág volt vagy fekete szoknya. Még Petrán is. Festő volt, vagy mi a csuda. Egyszer, hónapokkal később, megkérdezte Petrától, hogy hogyan hívják a pasast, mert már válófélben voltak. De akkor tudta meg, hogy Miróval – így hívták, hogy Miro – már szakítottak. Szóval újra megpróbálták a házasságot. És évekig próbálták, mint akik nem tudnak elszakadni egymástól. Akarják, de nem tudnak, és ennek Pali itta meg a levét. Persze egyikük sem akarta, hogy Pali rossz gyerek legyen, mégis, legalábbis Lőrinc szerint, a rossz házasság, mint a rák, pusztít. Eleinte észrevétlen, de idővel előjönnek a rákos tünetek, és ez Palira a legsötétebb benyomást tette, legalábbis Lőrinc így gondolja. „Tolvaj lett, vagyis bűnöző – tette hozzá lelkiismeret-furdalással. – De mit tehettem én? Kövessem Petrát az alkoholizmusba? Vagy kezdjek új életet, kerül, amibe kerül? Hát látod... Új életet kezdtem, és mire mentem vele? Ma özvegy vagyok.”

Nos, az elbeszélő mit gondolhatott? Hát persze, sajnálta Lőrincet, de az a sajnálat olyan volt, mint egy félig-meddig képmutatás. Nem az elbeszélőt érintette, így a sajnálat sem volt őszinte, csak félig-meddig őszinte.

– Verával kiegyensúlyozott kapcsolatunk volt. Nem szeretem a szerelem szót, nekem erről mindig Petra jut az eszembe, és tőle, amennyire szerettem, annyira irtózom mostanság. Szóval kiegyensúlyozott kapcsolatom volt Verával, amit lehet, hogy te szerelemnek nevezel. – Aztán elgondolkodva tette hozzá: – A látszatot a valóságtól csak egy hajszál választja el. Ami Verát illeti, bizonytalan vagyok benne, hogy mi a látszat, és mennyi a valóság. Több év telt el azóta. Ami azelőtt a szintiszta valóság volt, mára bizonytalanná vált. Nem lehet, hogy bennem van a hiba?

De hát mi a valóság és mi a látszat? Mondjuk a valóság az, hogy különbséget tesz a jó és a rossz között, mert a jó és rossz között nagyon határozottan meg

kell húzni az irányvonalat. Ez nem vitás. A labdarúgásban, mondjuk, fehér mezben játszol. Akkor a fehér mez az identitásodat jelenti. Nem rúgsz a saját kapudba gólt, illetve ha ezt teszed, rossz játékos vagy, vagy balszerencsés. De az életben nem így megy.

– Mindjárt rátérek a lényegre, bár nem könnyű. Szóval a labdarúgásnak vannak szabályai, és ha nem tartod be ezeket a szabályokat, sárga lapot kapsz vagy kiállítanak. Én az életet hosszú ideig a focihoz hasonlítottam. De aztán rájöttem, elég keserves volt, hogy teljesen más. Nos, erről az élményről szeretnék neked beszámolni, csak előbb kénytelen vagyok egy kitérőt tenni.

Az biztos, mondta Lőrinc, hogy a szerelem érzelem, ezt Petránál is tudtam, mely nagyon hamar átvált féltékenységre és gyűlöletbe. Szóval már tapasztaltabb volt, így Lőrinc nem akart ugyanabba a hibába esni, mint Petrával. De hát Vera is más volt, mint Petra. Ez, bizonyos idő elteltével, megnyugtatta Lőrincet. A jó házasság titka a jó és megbízható szerelem – ha nem is ezt a szót használjuk. Szóval egy nap feleségül vette Verát. Persze Tocsek jóváhagyásával. Akkoriban ritkán járt fel Tocsekhez, Vera viszont gyakran. De az esküvőre Tocsek is eljött. Vera anyja hiányzott, mert éppen pszichiátriai kezelésen volt a nem messzi Bazinban.

Az esküvő nyáron volt, egy pilledt augusztusi napon, amikor már egy vagy két perccel rövidebbek a nappalok, de a nyár még az utolsó erejét beleadja, a hőmérséklet még harminc fokon felül van, és a fák a szélcsendtől olyan mozdulatlanok, mintha a beton úttesttől fölfelé tartó melegben eszméletüket veszítették volna. Az esküvői lakoma tulajdonképpen a belvárosban volt, egy udvaron, melyet hársfasor szegélyezett, jólesően eltakarva a napot. De a hőség így is elviselhetetlen volt, pedig délután ötre járt az idő. Lőrinc jól emlékszik minden pillanatra, pedig az elmúlt idő jó néhány részt betemetett. „Vera tanúja Anti volt, az én tanúm egy volt egyetemi évfolyamtársam, akinek a neve elég közismert lett azóta, úgyhogy maradjon titok. A rendszerváltás után kiment Argentínába, de néhány éve visszajött mint gazdag ember és mint menedzser.” Anti jól ismerte Lőrinc tanúját is, de nem volt nagy véleményrel róla. Azt mondta az esküvő után, hogy az illető még a saját anyját is képes lenne eladni, annyira pénzéhes. Egyébként a tanúk és Tocsek kivételével még hárman vettek részt a vacsorán: egy festő, B., egy magánvállalkozó, S., és Anti ismerőse vagy barátja, a matematikus G. Sajnos, mondta Lőrinc, mind a hárman meghaltak: B. leesett egy létráról, S. infarktuszban, G. pedig egy különös betegségben, amelyet az orvosok Lime-kórnak hívnak, amely nem halálos betegség, mégis meghalt bele. „Az esküvőn, amelyet oly vidáman megtartottunk, voltaképpen én élek csupán és Anti, de róla semmit nem tudok – mondta Lőrinc. – Hát nem különleges ez? Mondd, hogy nem lenne köze a fátumhoz.”

Nos, a vidám szó megközelítőleg helyes, de a leghelyesebb az lenne, ha fel szabadultnak neveznénk. Lőrinc elhatározta, hogy egy nagy piros vonalat húz az előző élete és a Verával kötött házassága közé. Azt hitte, hogy ez sikerül majd neki. Legalábbis a Verával való esküvőjén megesküdült volna, hogy létezik ez a piros vonal, mely, mint valami mágikus vonal, megóvjá őt minden bajtól és komplikációtól. Anti és az apja is fegyverszünetre léptek, sőt egészen jól megvoltak egymással, mert Tocsek végig hallgatott, csak B. és S. viccein mosolyodott el. Igaz, a némasága a rendkívüli hőségtől is volt. Megvacsoráztak, lassan beeszedett. G. megmutatta, hogy milyen matematikus, Lőrinc egyetlen szót értett a

matematikai feladványokból, és G. láthatólag élvezte. Megtelt az udvar emberekkel, legtöbbjük amolyan kistisztviselő volt, főleg középkorú. A sarokban megszólt egy gitár. Egyetemistának látszó fiatalember gitározott a társai mulattatására. Tiszta, magas hangja volt, majdnem gyerekes. B. már be volt rúgva egy kicsit, vagyis túlságosan felszabadultnak volt nevezhető. A sarokba ment, és kölcsönkérte a gitárt. A „Yesterday”-t és a „Michel”-t énekelte, meglehetősen hamisan, de ezzel már nem törődött senki sem. Illetve mégis. Mert utólag belegondolva, hirtelen, minden megfontolás nélkül, Tocsek felkelt és elbúcsúzott. Vera marasztalta, de Tocsek szigorúan ránézett, és közölte, hogy le kell feküdnie, mert rosszul érzi magát. G. elhatározta, hogy elkíséri a villamosmegállóig. Amikor visszajött, azt mondta:

– Az az érzésem, hogy nem is volt rosszul. Unt bennünket. Vagy roppantul unta a hamis hangodat – mondta tréfásan B.-nek, viszont B. megsértődött egy pillanatra, vagy legalábbis úgy tett, mintha megsértődött volna.

A rejtett dolgok addig maradnak rejtve, amíg az ember föl nem fedezi a mögöttes lényegét, mondta Lőrinc, s ezt az elbeszélő nem nagyon értette, amíg nem lett világos előtte Lőrinc célozgatása. Pedig Lőrinc, a maga módján, helyesen haladt a *fátum* felé, hogy a megnevezését is használja, mármint az elbeszélő. Az esküvői napon, és azután is egy vagy két hónapig a *fátumról* szó sem esett. De mondhatni úgy is, a *fátum* nem létezett. Ellenben jött a nászút minden mézesmázos dolgaival együtt az Alacsony-Tátrában, mert hajdanában, a kommunizmus idején, a nászút is otthon zajlott. Lőrinc semmit sem sejtett. Nászútjukon megtekintették a Dobsinai-jégbarlangot, melynek alsó részét, tulajdonképpen a fenekét jég borítja, és termeit jégfalak és jégfüggönyök képezték, a jéggé fagyott vízuhatag, majd a „Kápolna” a fallikus „Luciferrel” és a jégfüggöny. Vera először volt a jégbarlangban, de évek múlva is eszébe jutott, mint egy olyan világ, amely sosem látja meg a napvilágot, amelyben örök éjszaka van. Valahányszor a Dobsinai-jégbarlangra gondolt, iszony és izgalom váltotta egymást, mintha váratlanul egy idegen, másik földre ért volna. Szerencsétlenül választották meg a nászútjuk időpontját, mert a harmadik napon eleredt az eső, hűvös lett, és a hegyek csúcsait eltakarták a fölfelé igyekvő, páras gomolyagok. Az eső és a hűvös idő tartósnak bizonyult, voltaképpen az egész nászútjukat kitöltötte. Mégis, Lőrinc szerint a legboldogabb itt volt. Szinte a paradicsomban érezte magát.

Aztán minden megváltozott. Még csak két hónapja volt házas Verával. Október volt, amolyan se hideg, se meleg idő, tipikus október, amikor még nem kell gondolni a karácsonyi ajándéokra, de a gyengébb idegzetűeket és az érzelmileg kiegyensúlyozatlan embereket gyakrabban megkísérti a depresszió. Lőrinc a vállalati étteremben ebédelt, s éppen a desszerthez nyúlt volna, amikor megállt mellette egy idegen pasas. Rövid fekete-fehér csíkos öltönyében úgy festett, mint egy cirkuszi bohóc. S azt mondta:

– Mi még nem ismerjük egymást. De lenne egy órája a számomra? Jobban mondván a főnököm számára. Szeretné megismerni önt.

Nos, mi tagadás, Lőrinc elcsodálkozott.

– Mi ügyben? – kérdezte.

Elővette az igazolványát.

– Velem kell jönnie. De ne aggódjon. Csupán néhány kérdést szeretne önnek feltenni a főnököm.

Az ismeretlen ember megengedte, hogy Lőrinc megegye a desszertet, bár a körülményeket tekintve még az édes tészta is picikét keserű volt. Lőrincnek fogalma sem volt arról, hogy hogyan került a titkosrendőrség figyelmébe. Valami tévedés lehet, gondolta. Tulajdonképpen mindenki ezt gondolja az első pillanatban. De aztán fokozatosan feltáruznak előtte azok a titkok, amelyeket jelentékteleneknek tartott, és már rég elfelejtett. Egy futó megjegyzés az államrezonról. Egy vicc, amit már nem tudna megismételni, mert elfeledkezett róla. Szóval csupa apróság. De az állambiztonság éber őrei minden egyes apróságot följegyeznek, és ha ezek az apróságok megfelelő számban összegyűlnek, egy titokzatos ember kiadja a parancsot: most már jobban meg kell figyelni az illetőt. Jobb előre megfigyelni, mint utólag verni a fejünket a falba. Hát ilyesmi járt Lőrinc fejében, miközben az édes tésztát fogyasztotta, és az ismeretlen ember leült mellé a műanyagból font székre. Még meg is jegyezte:

– Csak nyugodtan táplálkozzon. Nem sietős az ügy.

Hogy ezt gúnyból mondta-e, azt nem tudta megállapítani Lőrinc. „A táplálkozás” szót úgy is lehetett értelmezni, mint az üveg alatt levő, kísérleti fehér patkánynak a táplálkozási szokását. Lőrinc óvatosan körülnézett. A terem minden asztalánál ültek, és ha jól tudja, minden asztalnál táplálkoztak, mint a fehér patkányok, ügyet sem vetve arra a körülményre, hogy egy ismeretlen ember figyeli őket, a táplálkozásukat. Ezek dolgozók voltak. Dehogy patkányok. Szorgalmas méhecskék egy óriási kaptárban. Lőrinc is közéjük tartozott. Az ismeretlen férfi nem evett. Türelmesen megvárta, hogy Lőrinc az utolsó falást is megegye a desszertből. A többi méhecskével nem törődött. Őt a Lőrinc méhecske érdekelte, a fene tudja, hogy miért. Lőrincet nyugtalanság kerítette a hatalmába, mondhatni félelem, s csak azon igyekezett, hogy a félelmét ne mutassa ki. Az egyen szó megnyugtatóbb volt. „Csak egyen nyugodtan.” De az „egyen” szó nem hangzott el. Helyette a „táplálkozás” szó hangzott el, s ez, Lőrinc szerint, bizonyos fenyegetésként hangzott el, mintha azt közölte volna az ismeretlen férfi, táplálkozzon nyugodtan, utoljára táplálkozhat ebben az életben.

– Jólakott? – kérdezte az ismeretlen férfi.

– Mehetünk – mondta ő.

Gyalog haladtak, bár a „célállomás” elég messze volt. Az egyik útkereszteződésben megállt a villamos, hogy előreengedje őket. Mintha a villamos vezetője is tudott volna arról, hogy „nagy jelentőségű találkozóra igyekeznek”, gondolta Lőrinc gúnyosan, de azért kissé megszeppenve. Az ismeretlen férfi többé nem szólt hozzá – úgy látszik, ilyen a regula. Mint utóbb megtudta, csupán közvetítő szerepet vállalt, afféle *poskok* volt. Közben erős szél fúj, a faleveleket olykor játszi könnyedséggel a magasba emelte, majd húsz-harminc méterre letette az országútra vagy a járdára. Persze a belvárost nem hagyták el, de a belváros most iszonyúan hosszúnak tetszett. Aztán kiderült, hogy az úgynevezett célállomás a Mamut söröző volt, a maga háromemeletes valóságában, egy irdatlan nagy söröző, amely sok száz ember befogadására is képes lehet, főleg esténként, ha a pozsonyi embernek gusztusa támad sörivásra. Most, kora délután viszont félig üres volt. A pincérek is lazítottak, az esti órákra készültek, amikor felpörögnek az események.

Az ismeretlen férfi főnöke az a Janák volt, akiről Lőrinc csak a rendszerváltás után, a Tocsektől, Vera halála után szerzett bővebb információkat. Tocsek nem tudta, hogy ismeri Janákot, Lőrinc nem árulta el neki, hisz ezzel leleplezte volna magát. Pontosabban, iszonyú kínos volt a számára. Nem, nem... Lőrinc nemcsak a veje volt Tocseknak, de hogy pontosan mi je volt, már maga sem tudja. Mindenesetre besétált a csapdába, mint egy őz vagy róka a kelepcébe. Amikor már bent volt, tulajdonképpen késő volt. Már nem lehetett visszakozni. Illetve lehetett volna, de gyáva volt. „Még most is melegem van” – közölte itt, Párizsban az elbeszélővel Lőrinc. „Még mindig a hideg ráz, holott az ember gyáva féreg, ezt tudom. És nem tudom elfelejteni, holott, a mai szempontból nézve, csupán bohózat az, amit csináltam. No, a mai szempontból nézve. Az ezerkilencszáznyolcvanas évek felől nézve kicsit más volt a helyzet.”

– Igen. Ott ült egy sarokban, mint valami pók. Egyedül ült, még az ismeretlen férfit is elküldte. Szabadságon vagyok, mondta. És valami éles, de nem ellenséges pillantást vetett rám – mondta Lőrinc az elbeszélőnek.

– Janák. De hogy jön ide éppen Janák?

Lőrinc elnevette magát.

– Szabadságon vagyok, mondta. De az az ember, aki Janák volt, sosincs szabadságon... Persze, ezt még nem tudtam.

– No és mit akart? Éppen tőled?

– Nos, a látókörükbe kerültem. Éppen Vera révén. Ha nem veszem feleségül Verát, békén hagytak volna. De azzal, hogy a családjukba léptem, megváltozott a helyzet. Tudniillik, a Tocsek veje lettem.

Az elbeszélőnek már derengett valami.

– Szóval belekeveredtél valamibe teljesen ártatlanul.

Lőrinc a fejét rázta.

– A diktatúrában nincs ártatlan ember. Legföljebb kevésbé fontos.

Lőrinc dolga első pillantásra teljesen ártatlannak tűnt. Janák nem viselkedett ellenségesen vele, éppen ellenkezőleg, barátságos volt, mint az erdő szélén a Piroskához a farkas. Janák a következő elmélettel állt elő: „Tudod (így kezdte, tegezéssel), Tocsek nekem a jó barátom volt, mondhatni évtizedekig. 1945-ben ismerkedtünk meg, amikor a háború éppen véget ért. Zűrzavaros időszak volt, nem is beszélek róla szívesen. Még Tocsek is más volt, és persze én is. Még előttünk állt az élet, hogy patetikusan fejezzem ki magam. Az az igazság, hogy mi nem tudtunk az életről semmit sem. Lehet, hogy paradox helyzet, hiszen háborúban nőttünk fel. Egy biztos: van a háború, és van az élet, és egészen más életben maradni a háborúban, és egészen más az életben. Erre akkor jöttem rá, amikor igazágtalanul börtönbe zártak, míg Tocsek karriert futott be. Aztán jött hatvannyolc, és a helyzet megfordult. Hatvannyolc után én futottam be karriert, míg Tocsek, mára már szinte különös módon, visszakanyarodott negyvenöthöz. Olyasmivel vádolja magát, amiről tulajdonképpen nem is tehet... Nos, nem is ez az érdekes. Idő előtt nyugdíjba ment, és elfordult a barátaitól. Ez számomra szomorú. Olyasmit tehet, amit a párt nem helyesel. Nem tudom, hogy érted-e? Most még nem ellenség, de ellenség lehet. Ki tudja, hogy mi jár a fejében? Egy biztos, hogy olyan összezavart ember, aki Tocsek lett, kiszámíthatatlan. Érted, gondolom, nem?... Én voltam a legjobb barátja. De a hajdani Tocseknek, s nem a mostaninak. A mostani Tocsek számomra rejtély.”

Nos, mondta Lőrinc, így beszélt Janák, udvariasan és meggyőzően. Legalábbis ő egy pillanatra azt hitte. Szóval besétált a csapdába. „Nos, áldozat voltam-e vagy áruló? Nehéz kérdés. Az, hogy áldozat voltam-e vagy áruló, mindig csak utólag merült fel, amikor már nem lehetett visszalépni. És egy további lépés, mely meglehetősen groteszk színveti fel a személyemet: hány százalékfokban áldozat, és hány százalékfokban áruló?”

– Stb-s lettem. Magyarán besúgó. Ez az igazság – mondta Lőrinc, és azon túl, hogy ennek már semmi jelentősége nem volt, mégis megremegett a hangja.

A szerelemtől indulsz, gondolta az elbeszélő, és a filozófiánál kötsz ki, az árulásnál, amit félig visszavonsz, az áldozathozatalnál, amit megint csak félig visszavonsz, tulajdonképpen mit is akarsz te, Lőrinc? Hogy rábólintsak a kínkeservedre, mert én humánus vagyok? Hogy értselek meg, amit nehéz megérteni?

Az elbeszélő *paff* lett, sok mindenre számított, csak erre nem, arra, hogy az egyik legjobb barátja besúgó volt – hát erre nem. Az egész történet, Tocsek ifjúságától kezdve Janák kaméleonkodásáig ezért volt? Jó, kiszakadt a történet, mert Lőrinc sem bírta magában tartani, az ilyesmivel nehéz meghalni. Talán halálosan beteg Lőrinc? Arról néhány perc múlva meggyőződhetett, hogy szó sincs ilyesmiről.

– Tocsek sohasem tudta meg, hogy kémkedtem utána. Azt hiszem, hogy lesülne a bőr a képepről, hogyha megtudja. Éppen ezért kérlek – fordult az elbeszélőhöz –, hogy tartsd meg ezt az információt. Ne tudja meg senki sem.

– De hiszen az apósod meghalt. Még tavaly.

– Igen? – csodálkozott Lőrinc.

– Csendes halállal.

– Mit jelent az, hogy csendes halál?

– Mert már nem hiányzott senkinek. Még a szomszédja is elfeledkezett róla. Harmadnapra találták meg. Már enyhén bűdös volt.

Igen, a nyolcvanas évek különösek voltak. Az elbeszélő talán ezért is maradt itt, nem csupán a hosszú barátság miatt, hiszen előbb-utóbb a barátság is kialszik, mint ahogy a nap is véget ér. Lőrinc megkönnyebbült, hiszen Tocsek most már sosem tudja meg a szégyellni való nagy titkot, az ő titkát, hogy minden egyes alkalommal álarcot öltött, amikor beszélt vele. Éjfél után volt, a rue de Bac néma házai között csupán a szélroham meg-megújuló erőlködése hallatszott az ablaktáblákon túlról. Már néptelen volt a rue de Bac, csupán a személyautók távoli zaja hallatszott be a Boulevard Saint-Germainről. Az elbeszélő csöndben megkérdezte magában, vajon mit keres ő Lőrinc lakásán éjfél után, ahelyett, hogy a rue Bonapartén mélyen aludna. Nem tudott rá egyértelműen válaszolni. Az elbeszélő először érzett nyugtalanságot, mintha hiányzott volna egy kép a falról, amelyet otthon, Pozsonyban, kisgyerekkora óta látott, és úgy összetartozott a házzal, amelyben felnőtt, hogy szinte elválaszthatatlan része volt ez a kép.

Nos, folytatta Lőrinc, mennyire vagyok én áruló most, amikor már Tocsek is halott. Vajon nem védtem őt körömszakadtáig? Itt viszont megszakadt a gondolata, vagy pedig a gondolatát nem merte kimondani. Nem, mert félt a következményektől, hanem mert maga sem tudta, hogy hol áll Tocsek halála után.

– Körömszakadtáig védtem? Tulajdonképpen ez sem így van – mondta elgondolkodva. – Inkább csak nem ártottam neki. Ez azért lényeges különbség.

De vajon megváltozott-e az elbeszélő Lőrinc iránti barátsága? Minél távolabb került a rue de Bac-i éjszakai beszélgetéstől, annál tisztábban látta, hogy az *átfo-*

galmazás, szóval hogy átírja a barátságukat, nem sikerült neki. Ebben több szempont is közrejátszott, majd szépen, a későbbiekben elbeszéli az elbeszélő. Most viszont térjünk vissza a rue de Bac-i éjszakához, mert minden fontos dolog ott történt. Nem azon az éjszakán, illetve azon az éjszakán, de akkor nem tartotta fontosnak. Lőrinc és Janák viszonyában egyfajta fölérendeltségi viszony volt, míg Janák és Tocsek viszonyában nem hozott megbékélést. Mert Janákot a (több mint) párttagsága fölénybe hozta Lőrincsel szemben. Lőrinc, akármilyen szimpatikus is volt az elbeszélő számára, kis figura volt. Besúgó volt? Nem volt besúgó? Az elbeszélő az előbbire tette a hangsúlyt, még ha ezer oka is volt rá, hogy gyöngítse Lőrinc besúgó szerepét. De Lőrinc azt állította, hogy nem volt besúgó. Hát igen... *Onnan* nézve, a *mindent megbocsátás* felől nézve, nem volt besúgó. Persze itt egy a probléma: nem lehet mindent a *mindent megbocsátás* felől nézni, akkor, ad abszurdum, a gyilkos sem gyilkos, hanem szegény pára, áldozat. *Onnan* nézve, a *mindent megbocsátás* felől nézve, megszűnik a bűn, gyilkos és áldozat egy kaptafára kerül.

Nos, ezen gondolkodott az elbeszélő, miközben a barátságuk megmaradt. Lőrincet pedig alaposan megviselte Tocsek mizantrópiája. Először is Lőrinc, amikor megismerte az apósát, az apósa már nem az az ember volt, akivel játszi könnyedséggel kommunikálni lehetett. Nem az az ember volt, aki oly könnyen megadja magát egy tál lencséért. Nem az az ember volt, akit az érzékek még mindig megtévesztenek, aki az érzéket előbbre juttatja a racionál. Megkeseredett ember volt, ezt rögtön, az első találkozásukkor megállapította, csak a megkeseredett ember múltbeli szerepét nem ismerte még. Ha szabad így mondani: unta a szerepét, de nem azért unta, mert előbb-utóbb unalmassá válik minden, amit szerepként töltünk be, hanem mert elvesztette azt a szerepet, amit hatvannyolc előtt töltött be. A saját családján kívül nem fogadott senkit sem. De a fiát is csak ritkán fogadta, mert a fia nem volt jó véleményről. Igazságtalan volt, de mindegy. Lőrinc szerint Vera állt a legközelebb hozzá, s ez lehetőséget nyújtott Lőrinc számára ahhoz, hogy jobban megismerje. De a *jobban* megint csak relatív, tudniillik Tocsek hosszú időn át bizalmatlan volt vele szemben is. A bizalmatlanság úgy süttött belőle, mint a napsugár mínusz húsz fokban – vagyis semennyire. Két vagy három év telt el ahhoz, hogy enyhüljön a bizalmatlansága. Ezalatt a két-három év alatt semmi valamirevalót nem tudott jelenteni a titkosrendőrségnek. De nem hívták fel őt gyakran. Egy fél évben egyszer. De azért fölhívták. Türelmesek voltak. Nem Janák hívta, hanem egy kisebb rendfokozatú tiszt. Keménykalapban úgy nézett ki, mint egy banktisztviselő a század első feléből. A kutya sem gondolta volna, hogy az illető titkosrendőr. Különféle kávéházakban találkoztak, sosem egy helyen.

– Teljesen ártatlan – mondta Lőrinc egy alkalommal. – Nem érdemes figyelni.

A tiszt azonban nem értett egyet vele.

– Janák viszont aggódik, hogy ne csináljon valami hülyeséget. A megfigyelésnek is vannak különféle okai. Janák aggódik, de aggódik mint a barátjáért. Még akkor is, ha megszüntette a barátságot Tocsek.

Nos, nehezen hitte el Lőrinc, hogy a barátjáért aggódott volna, de elhitte, mert így kényelmesebb volt azt hinni, hogy a barátjáért aggódik. A pokolba is a jó szándék vezet, tette hozzá. De vajon az a jó szándék valóban jó szándék volt-e? Nos, ebben már nem olyan biztos...